

Matija Zorić
Sveučilište u Osijeku

Ziková, Markéta, Caha, Pavel, Dočekal, Mojmir (eds.). 2015. *Slavic languages in the perspective of formal grammar*. Proceedings of FDSL 10.5, Brno 2014. Frankfurt am Main: Peter Lang. 364 str. ISBN: 9783653968026.

Knjiga sadržava 18 radova u kojima se iz perspektive formalne gramatike obrađuje teme iz nekoliko slavenskih jezika: češkog, ruskog, poljskog, srpskog, hrvatskog, bošnjačkog, a ima radova koji su i kontrastivno usmjereni. Zanimljivost ove zbirke radova leži u lakoći razumijevanja primjera, a čini se i visokoj usporedivosti zakona koji vjerojatno vladaju i u hrvatskom jeziku. Radovi su ujednačeni u znatnoj mjeri što olakšava prohodnost i jasnoću pri čitanju tolikog broja radova. Teme su razne: od posebnosti zamjenice ili reda riječi u konstrukcijama pa sve do dijakronijskih razvoja sufiksa.

O nominalnim partitivnim konstrukcijama (NPC) u ruskom jeziku piše **Alëna Aksënova** polazeći od postavke da je to konstrukcija dviju imenica u kojoj je druga imenica dopuna prvoj. Prema Bailynu (2012) u NPC-u postoji QP između dvije imenske projekcije, a genitiv se pojavljuje jer ga glava Q pripisuje svojoj dopuni. Aksënova nastavlja nalazom niza osobina ruskih NPC-a: da se nominalni kvantifikator ne može odnositi na fizički objekt i da označava jedinicu mjere (zato ga se ne može modificirati pridjevom oblika ili boje osim ako pripada semantičkom tipu kontejnera (kao u primjeru *bolšoj stakan vody/velika čaša vode*). U radu se istražuju i brojevi koji pripisuju genitiv. Završni dio čine kumulativni *na-glagoli* čija se dopuna uvijek pojavljuje s genitivnim označivanjem (*narvatj cvetov/nabrati cvijeća*).

Rad **Jitke Bartošove** pod naslovom *Semantička analiza češke pokazne zamjenice „to“* polazi od činjenice da se spomenuta zamjenica u češkom jeziku može odnositi na pojedinca bilo kojeg roda ili na događaje iz prethodnog konteksta. Postoje ograničenja na što se TO može odnositi ovisno o njegovom sintaktičkom položaju u vezanoj rečenici. Srednji rod koristi se neovisno o rodu antecedenta (*To byl učitelka/To je bila učiteljica*). Ako se TO pojavljuje iza glagola, može se odnositi na muški antecedent ili događaj, a TA i TEN uopće nisu dopušteni u poslijeglagolskoj poziciji (*Je to učitel/Bylo to zabavno/Je to učitelj/Bilo je to zabavno*). Ograničenja u tipu antecedenta ovise samo o poziciji TO u sintaktičkoj strukturi i to je, čini se, temeljni nalaz ovoga rada. Nadalje, vidimo da se lijevo smješteni TO uvijek odnosi

na pojedinca unutar kontekstno istaknute situacije, a niži TO se može odnositi na pojedince čak i izvan takve situacije. Lijevo smješteni TO najprirodnije djeluje u odnosnim rečenicama koje slijede osobno ime (tako dobivamo i HR primjer: *Vladimir Šeks, TO je političar*). Ostatak rada je formalna tipologizacija.

Slaganje s imenskim frazama u mnogim se jezicima čini starim pitanjem. Ako su i jasne situacije i mogućnosti slaganja, često se nije zadiralo u njihove uzroke. Zato su za svaku pohvalu tema, rad i rezultati rada *Nadire Aljović* pod naslovom *Račun obrazaca slaganja u koordiniranim imenskim frazama sa zajedničkim modifikatorom*. Upravo prethodna rečenica koja sadrži imensku frazu *tema, rad i rezultati rada* zahtijeva takvo slaganje. Vidljivo je zašto slaganje mora biti u množini „su“, a ne u jednini „je“. Drugim riječima, Aljović razrađuje uvjete u kojima je dopušten FCA ili slaganje s prvom poveznicom u nizu (NP1), a kada ono nije moguće ili izaziva nedoumicu. Slaganje sa NP1 je zapravo FCA (kao u primjeru [*koja[djevojka i mladić]dolaze*]), za razliku od primjera [*jedno drugim očarani*][*princeza i vitez*] u kojemu postoji PlA (slagaje u množini) s koordiniranom frazom CoP). Aljović zaključuje da ta dva obrasca nisu u slobodnoj varijaciji već u komplementarnoj distribuciji i to je temelj ovoga rada. Dijelni se pridjev pojavljuje u konfiguraciji gdje se njegove ϕ -osobine ponašaju kao Sonda, a koordinacijska fraza (CoP) i prva NP ponašaju kao dva jednako udaljena i dostupna Cilja (sonda bira cilj po sintaksi). Cilj1 je CoP (uključuje PlA), a Cilj2 je NP1 (uključuje FCA). Zahtjev recipročne zamjenice „jedno drugim...“ u gornjem primjeru da ima množinski kontrolor je semantičke prirode. Poseban su slučaj situacije Jedna sonda, dva cilja kada su oba cilja jednako udaljena i specificirana tj. kada se u imenskoj frazi imenice slažu u rodu i broju ([*stara[kuća i štala]*]). Slijede situacije neuspjeha FCA i djelovanje morfološke harmonije: ona objašnjava zašto nije prihvatljiv PlA u primjeru *[*stare[kuća i štala]*].

O nekompozicionalnosti prefigiranih glagola piše **Petr Biskup**. Polazeći od tradicionalnih klasifikacija, Biskup kao cilj ovoga rada postavlja točniju klasifikaciju kompozicionalnih i nekompozicionalnih prefigiranih glagola te pružanje sintaktičke i semantičke analize njihovih pojedinih razreda. Prefigirane glagole (PG) s jednim prefiksom dijeli se na četiri razreda prema kombinacijama prefiksa s (ne)uobičajenim značenjem i glagola u (ne)uobičajenom značenju. Sve se razrede utvrđuje parafrazama. Primjerice, češki glagol *od-delat* opisuje se kao 'odstraniti' (*delat* nema u parafrazi), dok se glagol *za-vid'a* (isto kao i 'zavidjeti' u HR) opisuje kao 'biti ljubomoran' (što znači da se u parafrazi ne koriste ni prefiks ni glagol). Među važne nalaze pripada i odgovor na pitanje odakle se argumentu pripisuje padež; od glagola ili od prijedloga. Saznaje se da u prvom razredu kategorizacije PP može biti i defektan, što znači da prijedlogu nedostaje druga obilježavajuća osobina

koja odgovara nedostatku ϕ -osobina na P, npr. *Jakub na-pompoval kolo*/'*Jakov je napumpao gumu*'. Prijedlog „na“ je ovdje defektivan jer nema ϕ -osobine, ne može pripisati padež argumentu obliku „kolo“ i ono prima strukturni akuzativ od aspektna glave. To je tipično za glagole punjenja kao *naplnit*, *najist se*/'*napuniti*, *najesti se*'.

Problemom ekstrakcija bavi se **Željko Bošković** u radu *Deduciranje općeg XP ograničenja iz fazalnog izgovora*. Polazi se od ograničenja složene imenske fraze (ili CNP) koje kaže da ekstrakcija iz CNP nije dozvoljena (**How_i did you hear* [_{NP} *rumors* [_{CP} *that* [_{IP} *John bought a house* *t_i*]/*'*Kako si čuo glasine da je John kupio kuću*'). U složenoj glagolskoj frazi takvog zauzdanja nema (*How_i did you* [_{VP} *think* [_{CP} *that* [_{IP} *a dog bit John* *t_i*]/*'*Kako si mislio da je pas ugrizao Johna*'). Također se pokazuje da je zabranjena ekstrakcija iz neglagolskih kontrolnih infinitivnih dopuna (**How is John able* [*to fix the car*]?*'*Kako je John sposoban popraviti auto?*'). To je sukladno Chomskom (2000.). Tako je Bošković pretopio zabranu ekstrakcije iz dopuna leksičkih glava kao zabranu ekstrakcije iz konfiguracija dvostrukih faza (neka bude jasnije u hrvatskom primjeru *Pustili su ga slobodno sanjariti*/**Slobodno su ga pustili sanjariti*).

Željko Bošković pojavljuje se kao suautor još jednoga rada s **I-ta Chris Hsieh**, a on govori *O semantici unutaršnjeg reda riječi: kineski vs. srpski i hrvatski (SC)*. Jedna već poznata teza je da je red riječi slobodniji u jezicima bez članova. No, spomenuti autori tvrde da i među takvim jezicima postoji različita fleksibilnost. Istraživanje se temelji na redu riječi za pokazne zamjenice, pridjeve i posvojne pridjeve u tradicionalnoj imenskoj frazi (TNP). Kineski s jedne, a srpski i hrvatski s druge strane zapravo se razlikuju u fleksibilnosti reda riječi između modifikatora i pokaznih zamjenica. U srpskom i hrvatskom oni moraju prethoditi svim pridjevima (*ova skupa kola*/**skupa ova kola*) što u kineskom nije slučaj. Ključan je kontrast upravo kada pridjev prethodi pokaznoj zamjenici. Tu je kineski slobodniji (*Zhāngsān-de na sān-běn shū*/'*Zhangshanova ta knjiga*').

Osobno imenovani entiteti u jezicima mogu biti raznoliki (dovoljno je da pogledamo cjelovita imena ljudi: osobna imena, prezimena, titule i sl.). Njihov poredak, koja od njih i u kojim situacijama mogu biti samostalna, a koja su vezana i za što su vezana proučavaju **Tsvetana Dimitrova** i **Svetla Koeva** u radu *Razlikovanje pravilno baziranog osobno imenovanog entiteta (NERC) u bugarskom jeziku*. Tri su veća razreda osobnih imena: osobna imena, patronimici, obiteljska imena (prezimeni) i nadimci. Osobna imena su glave imenskih fraza. Ovaj rad najveću pozornost daje honorificima, riječima okidačima i frazama za izražavanje poštovanja kao što su akademski položaji i titule i profesionalno neovisne forme, zatim modifika-

torima koji dolaze ispred okidača i dopunama. Zgodno je pregledati cjelokupnu i iscrpnu klasifikaciju honorifika, uvelike primjenjivu i na hrvatski jezik, od titula izvršnih poslova do svetačkih titula. Zanimljiv je i nalaz da se rodbinski nazivi mogu koristiti bez osobnog imena (sjetimo se hrvatske rečenice poput: *Došla je baka*). Autorice tvrde da se jedino pravi honorifici nikako ne mogu koristiti bez osobnog imena tako da se odnose na određenu osobu - takvi bi bili *gospodin* i *gospođa*, a možda od toga možemo ipak izuzeti poneku posebnost poput *Gospodin* za Isusa Krista u mnogim jezicima, vjerujem i u bugarskom.

O problemu kolektivnog i distributivnog čitanja pisao je **Jakub Dotlačil** u radu *Zašto je distributivnost tako teška?* Naravno, problem predstavljaju rečenice s množinom koje se mogu tumačiti na više načina: kao kolektivne radnje u kojima množina kao cjelina funkcionira kao argument ili kao distribuirane radnje u kojima svaki član množine ispunjava istu ulogu argumenta. Češki pripada većini jezika u kojima je distributivnost označena kategorija (pa i u HR *Dječaci su digli kutiju* - radije shvaćamo da je akcija zajedno učinjena, nego da je svaki dječak posebno podizao kutiju...ili kutije?). Distributivnost može imati i daljnje podtipove: onaj u kojemu je svaki dječak dignuo istu kutiju, i onaj u kojemu je svaki dječak digao posebnu kutiju. Govornici više vole zajednička tumačenja, a na izbor čitanja rečenice utječu i ovi čimbenici: jezično kodiranje distributivnosti i obrada. Sintaktički je distributivnost složenija od kolektivnosti. Distributivnost često zahtijeva dodatni operator. U češkom je takav distributivni kvantifikator *každý* 'svaki' ili prijedlog *po* 'po', a mogu se i kombinirati.

Još je jedan rad izuzetno poučan i usporediv s povijesnim razvojem hrvatskih glagolskih oblika; rad **Guillaumea Engueharda** pod naslovom *Pozadinska reprezentacija ruskog sufiksa -iva*. Rad pokazuje da je ruski sekundarni imperfektivni nastavak *-iva* ostvarenje drugog imperfektivizirajućeg sufiksa *-(v)a* u posebnom morfološkom kontekstu. A ova je analiza otkrila i komplementarnu distribuciju između dva spomenuta sufiksa. Rad dokazuje da je jedini ruski imperfektivizirajući sufiks zapravo *-(v)a* koji je uključen u sufiks *-iva*. Tako se kaže da su jednostavni glagoli (poput HR *kri-Ø-ti*) najčešće imperfektivni i da se perfektivni glagoli tvore dodavanjem prefiksa neprefigiranoj osnovi (poput HR *po-kri-Ø-ti*). Sekundarno imperfektivni glagoli tvore se od jednostavnih perfektivnih glagola ili iz deriviranih perfektivnih glagola dodavanjem imperfektivizirajućeg sufiksa. Nalaz kaže da brisanje *-i* ili *-ε* u *-iva* tipu glagola redovno uključuje palatalizaciju (usp. HR *krasiti~ukrasiti~ukrašavati*). Tako bugarski ima tri sekundarna imperfektivna sufiksa: *-a*, *-va* i *-ava*.

Niz dijakronijske tematike nastavlja se u radu **Pavela Koseka** pod nazivom *Razvoj reda riječi u pomoćnim klitikama starih čeških biblija*. Iz rada se vidi da se razvoj čeških zamjeničkih i pomoćnih klitika razlikuje po natjecanju postinicijalnog položaja (2P) i susljedno-glagolske pozicije (VA).

Petra Mišmaš u radu *Wh- in situ u višestruko wh- frontiranom jeziku* bavi se posebnosti slovenskog jezika u odnosu na susjedne slavenske jezike kad je u pitanju wh- frontiranje. Iako je wh-frontiranje uobičajeno u slavenskim jezicima, slovenski pokazuje i drugi obrazac: wh-fraze in situ (*Kdo je kaj kupil 'Tko je što kupio' / Kaj je kdo kupil/*'Što je tko kupio' Kdo je kupil kaj/*'Tko je kupio što'*).

Osiromašenjem roda u češkom i drugdje bavi se **Jeffrey Keith Parrott** proučavajući osobine zamjenica. U češkom zamjenice za 1. i 2. lice nemaju otvorenu razliku u rodu (*Ja jsem plaval a ty jsi běhala/'Ja sam plivao, a ti si trčala'*). Drži se da su osobine roda u zamjenicama inherentno označene, ali obrisane po morfološkom osiromašenju i zato se ne mogu ostvariti s ekspanzijom. Iako češki u posvojnoj zamjenici za 3. lice nalikuje hrvatskom jer ta zamjenica ima inherentan rod (kao i HR *njegov/njezin*), češka zamjenica stvara dodatnu zavrzlamu u slaganju u rodu u nominativu, od čega ženska zamjenica odstupa u kosim padežima.

Rad **Vladimira Petkeviča** pod naslovom *Genitiv u suvremenom češkom iz perspektive morfološkog tagiranja i raščlanjivanja* predstavlja raj za klasične filologe, ali i podsjetnik na školske dane svima koji su ikada morali nabrojati sintaktičke i semantičke klasifikacije latinskih površinskih padeža. Klasifikacija vodi u zaključak da se genitivom u češkom mogu izreći gotovo sve sintaktičke funkcije. Razrađuje se i ukupna mogućnost izricanja dubinskih padeža češkim genitivom. Postoji i poneka razlika u odnosu na hrvatski (primjerice usporedba se u češkom izriče genitivom bez prijedloga, a u hrvatskom genitivom s prijedlogom npr. *Jabuka je slađa od kruške*).

Dmitry Privoznov u radu *Participijski pasivi i pasivni participi u ruskom: aspekt objašnjava površnost tradicionalne razlike između glagolskih i pridjevskih participa* i pretpostavlja da obje konstrukcije imaju istu vanjsku strukturu držeći da oba slučaja koriste zapravo leksički glagol „biti“. Autor drži da se u oba slučaja radi o participskoj frazi (PartP). U slučaju glagolskog pasiva PartP uključuje barem subjekt, a u slučaju pridjevskog pasiva, PartP uključuje manju strukturu, vjerojatno samo glavu V (umjesto VP).

Posebnošću sjevernih ruskih dijalekata bavi se **Eugenia Romanova** u radu *Mogući i nemogući slučajevi posvojnog perfekta* (npr. *U nas kadočka ogurcov posolen/'Mi imamo burence nasoljenih krastavaca'*). Ovdje dodajmo i napomenu da

slične konstrukcije možemo naći u starogrčkom jeziku (npr. Herodot: Povijest: Solon odgovara Krezu: *Τέλλω τοῦτο μὲν τῆς πόλιος εὖ ἠκούσης παῖδες ἦσαν καλοὶ τε κάγαθοί/Tellōi touto men tēs polios eu hēkousēs paides ēsan kaloi te kagathoi* 'Telu grada u tome dobro stojećeg bijahu sinovi lijepi i dobri'. Odnosno, prihvaćajući posvojnost dativa: *Ἐν τῷ δήμῳ τῆς πόλιος εὖ ἠκούσης παῖδες ἦσαν καλοὶ τε κάγαθοί/Dok je grad u tome dobro stajao, Tel je imao lijepi i dobre sinove*).

Olga Steriopo bavi se *Ekspresivnom morfologijom u ruskom i drugim jezicima* navodeći da u ruskom postoji 30 ekspresivnih sufiksa. Ona ih dijeli na glave i modifikatore. Primjerice, sufixi veličine su sintaktički modifikatori jer ne mijenjaju kategoriju ili gramatičke osobine osnove. Navodi se i primjer njemačkih deminutivnih sufiksa koji su glave jer odlučuju gramatički rod ishodišne kategorije - uvijek proizvode imenice srednjeg roda (*Wein* 'vino' kao nebrojiva imenica postaje brojiva imenica srednjeg roda *das Weinchen* 'vinice' kao umanjenica, za razliku od HR gdje *vinice* može ostati nebrojiva imenica). Posebno je zanimljiv brazilski portugalski u kojemu se deminutivni označitelj /zi/ ponaša kao drugi konjunkt i slaže s prvim konjunktom u rodu i broju. Postoji ekspresivna morfologija i u glagolskoj domeni, a zovemo ju evidencijalnom morfologijom.

Posljednji rad u ovom zborniku je rad *Priča o poljskom „para“: od grupne imenice do mjerne riječi i neodređenog kvantifikatora Marcina Wagiela*. U njemu autor prati razvoj riječi *par* u značenju i sintaktičkim osobinama, od značenja 'jednak', preko srednje faze kao imenice *par* u ženskom rodu (u HR je 'par' u muškom rodu) sve do novijega značenja 'nekoliko' (uz primjetnu sličnost s razvojem iste u hrvatskom jeziku)

Temeljna vrijednost svih spomenutih radova su nedvojbeno nalazi i zakoni koji vrijede za jezike objekte tih istih proučavanja. Prosječnom nativnom govorniku nekog slavenskog jezika može se učiniti da su se jezici ove porodice do našega vremena znatno udaljili, kako u gramatici, tako i u leksiku. Pažljivim čitanjem i proučavanjem ovakvih nalaza možemo se uvjeriti u suprotno: da unutar slavenske porodice u tisućljetnoj dijakroniji i na golemom geografskom prostoru zapravo dugoročno opstaju zajednički temeljni formalni zakoni. I doista, postaje jasnije da je površinska razina onaj čimbenik koji stvara glavninu razliku koju uočavamo danas među spomenutim jezicima. Zato je proučavanje formalnog generativnog aparata nezaobilazan temelj lingvističkih istraživanja i prava osnova za kontrastivne usporedbe.